
Col·lecció de plaques de vidre d'anatomia del CRAI Biblioteca de Medicina procedents de la Unitat d'Anatomia i Embriologia Humana de la Facultat de Medicina i Ciències de la Salut – Campus Clínic- de la Universitat de Barcelona

1. Informació general	1
2. Breu història	2
3. Autoria	2
4. Procés de recuperació, conservació i preservació.....	4
5. Inventari de la col·lecció al Dipòsit Digital de la Universitat de Barcelona.....	6
6. Classificació i indexació	7
7. Ubicació.....	8
8. Suports.....	8

1. Informació general

Aquesta col·lecció de plaques de vidres va utilitzar-se com a material docent per a l'ensenyament de l'anatomia durant el primer terç del s.XX, a la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona en l'època que els professors Alexandre Planellas i Llanós, Emili Sacanella i Vidal, Antoni Riera i Villaret i Manel Taure i Gómez, van ser catedràtics del departament d'Anatomia de la Facultat. El valor de la col·lecció rau en ser una mostra del material didàctic emprat per a l'ensenyament de la medicina. La majoria de les plaques són reproduccions fotogràfiques de diferents edicions de l'obra de Testut (obra clàssica d'anatomia) sobre vidre per a projectar-les a l'aula i no és obra fotogràfica original excepte en alguns casos. Provenen de l'antic Laboratori d'Anatomia de la Facultat de Medicina, del Laboratori d'Embriologia però també es troben plaques comercialitzades per la firma francesa de Deyrolle de Paris i d'altres que es desconeix el seu origen.

Ingressen al CRAI Biblioteca de Medicina l'any 2014 com a donatiu de la Unitat d'Anatomia i Embriologia Humana hereva de l'antic Departament d'Anatomia amb el compromís de conservar-les i difondre-les, tant pel seu valor històric com patrimonial.

L'inventari i descripció de la col·lecció ha estat possible gràcies a la col·laboració de la Dra. Begonya Torres professora de la Unitat d'Anatomia i Embriologia Humana de la Facultat de Medicina i Ciències de la Salut i de la Marta Mercader, bibliotecària del CRAI de la UB. Tot el procés de recuperació, conservació i preservació s'ha portat a terme pel CRAI Biblioteca de Medicina.

2. Breu història

Entre finals del segle XIX i principis del XX la recerca mèdica catalana estava en ple apogeu. Aquesta etapa havia començat el 1880 al voltant del Hospital de la Santa a Creu, hospital de referència en el moment i on es va començar a fer un ús de la fotografia amb finalitats científiques. L'any 1906 es funda l'Hospital Clínic de Barcelona, des de l'inici el seu caràcter universitari i la seva activitat assistencial es veu complementada per la seva dedicació a la docència i a la recerca mèdica. A partir de 1880 es poden trobar moltes notícies relacionades amb les aplicacions científiques i tècniques de la fotografia gràcies a l'impacte del procés al gelatinobromur (que va substituir el col·lodió humit) i a la popularització de la fotografia.

3. Autoria

3.1. Professors d'anatomia de la Facultat a la Universitat de Barcelona

La col·lecció de plaques s'emmarquen dins el primer període del 1906 al 1933 que acaba amb una reforma profunda de la Universitat i en la que la Facultat fa canvis importants.

A principis del s. XX l'ensenyament de l'anatomia humana a la Facultat de Medicina de Barcelona comptava amb tres càtedres, dues específiques d'anatomia i una de tècnica anatòmica. Els catedràtics d'anatomia van ser els doctors Serés i Planellas. Manuel Serés Ibars, va succeir el 1922 al doctor Batllès i va ocupar la càtedra fins la seva mort el 1928. La vacant fou ocupada per Salvador Gil Vernet. Alejandro Planellas va ser catedràtic des de 1894, en substitució del Dr. Silóniz per jubilació el 1926. Va morir el 1927 i el va succeir el doctor Riera.

Antoni Riera Villaret ocupava la càtedra de tècnica anatòmica, creada en 1907. El 1927, a la mort de Planellas, va demanar el trasllat a la càtedra de anatomia, quedant sols dues càtedres. Manuel Taure Gómez, el 1932, va substituir a Riera. S'encarregava de la docència de primer curs, la del segon curs era impartida pel Dr. Salvador Gil Vernet.

La identificació dels doctors que consten a les etiquetes de les plaques serveixen per contextualitzar el material i datar les plaques. En la taula següent es poden veure la relació dels professors i l'any en que van ocupar les tres càtedres d'anatomia.

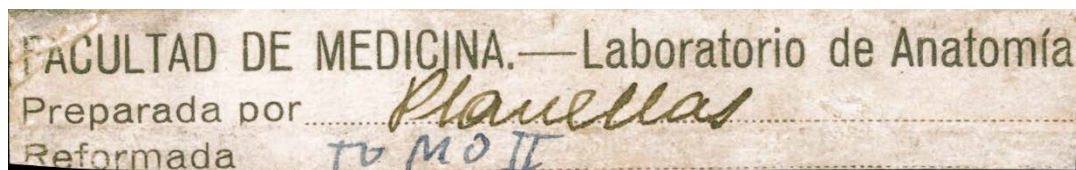
CÀTEDRA	DOCTOR	ANY
Anatomia	Marià Batllès i Bertran de Lis	1879
Anatomia	Manuel Serés i Ibars	1922
Anatomia	Salvador Gil i Vernet	1925
Anatomia	Domingo Ruano i Gil	1966
Anatomia (2a càtedra)	Carles Silóniz i Ortiz	1847

Anatomia (2a càtedra)	Francisco Millán Guillén	1898
Anatomia (2a càtedra)	Enrique López Sancho	1898
Anatomia (2a càtedra)	Alexandre Planellas i Llanós	1898
Anatomia (2a càtedra)	Antoni Riera i Villaret	1927
Anatomia (2a càtedra)	Manuel Taure i Gómez	1932
Tècnica Anatòmica	Antonio Riera i Villaret	1907-1927

Algunes de les plaques porten una o més etiquetes adhesives amb el títol, nom del productor, números, etc., en d'altres en canvi, només hi ha la pròpia imatge sense cap tipus d'informació addicional.

Una etiqueta que porten sovint és la impressa del productor, per exemple:

3.2. Altres personatges

Els personatges relacionats a continuació s'han trobat anomenats en les plaques però, de moment, no tots s'han pogut identificar. Es pot tractar de personal relacionat amb el *Laboratorio de Anatomía*, potser estudiants que hi col·laboraven, el fotògraf o el fabricant de la placa.

- **A.P.** El seu nom surt lligat a l'etiqueta impresa del productor com a "Reformada por A.P."
- **J. Bertran.** Apareix a l'etiqueta impresa del productor sempre de la mateixa forma: "Preparada por J. Bertran", segons s'ha trobat l'Arxiu Històric de la Universitat de Barcelona es troba l'expedient acadèmic de José Bertrán Vivó
- **Deyrolle.** A l'etiqueta del productor hi consta de dues maneres diferents: "Preparada por Hijos Deyrole-París" o "Preparada por Deyrole". Émile Deyrolle (1838-1917) va ser un naturalista i venedor d'història natural a París, fabricava tot tipus de materials educatius per a les aules, mobiliari escolar models anatòmics, instruments de física i plaques de vidre fotogràfiques.
- **Jacinto Humedas Gilabert.** Surt lligat a l'etiqueta impresa del productor com: "Preparada por J. Humedas" o "J. Humedas 1913-1914", segons s'ha trobat l'Arxiu Històric de la Universitat de Barcelona es troba l'expedient acadèmic de Jacinto Humedas Gilabert.
- **E. o L. Larramendi.** Com en el cas anterior apareix lligat a l'etiqueta impresa del productor com: "Preparada por E. o L. Larramendi" o "Larramendi, 1913-14".
- **E. Sacanella.** Es tracta d'Emili Sacanella i Vidal, que fou professor auxiliar d'anatomia i dissecció als Museus Anatòmics (1902-1905).

4. Procés de recuperació, conservació i preservació

Les plaques arriben al CRAI Biblioteca de Medicina emmagatzemades en 14 caixes de fusta originals de diferents mides que van de 105x115x340 mm les més petites a 105x115x425 mm les més grans.

Cada placa es neteja amb material apte per a la restauració.

Un cop netes es posen en sobres de quatre solapes de paper neutre i s'identifiquen amb un número correlatiu assignat en el moment de fer l'inventari de la col·lecció a la part superior esquerra del sobre.

Plaques de vidre ensobrades i en les caixes de conservació.

5. Inventari de la col·lecció al Dipòsit Digital de la Universitat de Barcelona

La col·lecció de plaques d'anatomia està compost per una col·lecció de 827 diapositives sobre vidre que inclou positius en blanc i negre i color en un format de 8,5 x 10 cm i negatius en un format de 9 x 12 cm. Per l'època, primer terç del s. XX, el més probable és que siguin plaques al gelatinobromur de plata.

Al Dipòsit Digital de la Universitat de Barcelona es troba l'inventari que permet la identificació de cada placa.

<http://diposit.ub.edu/dspace/handle/2445/98960>

CAMPS DE L'INVENTARI

- **signatura:** número correlatiu per identificar la placa.
- **títol:** es transcriu literalment, tret de la puntuació o accentuació. En cas de plaques amb més d'un títol (a vegades tenen dues imatges diferents) aquests es separen per un punt.
  - *títol formal:* figura de manera clara al document que es descriu, és la informació de l'etiqueta adhesiva de la placa (no de la imatge). Si porta informació addicional com numeracions que semblen afegides a posteriori es transcriuen a la zona de notes.
  - *títol atribuït (és el cas de les plaques sense títol):* extret del peu de la imatge si en porta, si es localitza la imatge de l'obra original o el donat pel bibliotecari/documentalista. Sempre es posa entre claudàtors i si és el donat, en català.
- **productor:** el nom de l'organisme(s) o de la(es) persona(es) responsable(s) de la producció del document. El nom es posa seguint la forma normalitzada establerta d'acord el [Catàleg d'Autoritats de Noms i Títols](#) de la UB o altres catàlegs com *CANTIC*, *LC Authorities* o *VIAF* segons els criteris catalogràfics normalitzats del CRAI UB.
- **sèrie**
- **contribuïdors:** altres persones o organismes amb algun tipus de responsabilitat diferent al productor, els criteris són els mateixos que pels productors.
- **data del document original:** data de creació del document. Si no es té informació més específica s'utilitzen expressions com: [1936?] o [193-?]
- **descripció**
  - *format:*
    - positiu imatge amb una escala de valors similars al motiu fotografiat
    - negatiu imatge amb una escala de valors inversa a la del tema fotografiat
  - *color*
    - blanc i negre
    - col.: plaques en blanc i negre però pintades a mà es descriuen com a color i es posa la nota: Pintat a mà, sempre i quan es tingui la seguretat de que és així.

- *orientació de la imatge*
  - horitzontal
  - vertical
- *mida*
  - 8,5 x 10 cm
  - 9 x 12 cm
- **indexació:** es fan servir els descriptors del [Thesaurus UB](#). En cas de posar-ne més d'un aquests van separats per punt i coma.
- **categoria:** serveix per fer grans grups temàtics i classificar de la col·lecció. Exemple: les plaques indexades per “Vena jugular externa” o “Aurícules cardíques” porten la categoria comuna “Sistema cardiovascular”
- **estat de conservació**
  - *bo*: sense cap problema ni en el suport ni en la imatge
  - *regular*: amb algun problema en el suport o la imatge. Exemple: paper del voltant trencat, imatge esgrogueïda, lleuger esvaïment de la imatge, mirall de plata, etc.
  - *dolent*: amb algun problema greu en el suport o la imatge. Exemple: esquerdada, vidre trencat, imatge esvaïda, etc.
- **digitalització:** indica si les plaques estan digitalitzades
- **notes:** aquí es transcriu, per exemple, la informació de les etiquetes adhesives com numeracions que no estan relacionades a cap altra zona, el tipus de deteriorament, etc.

6. Classificació i indexació

Es treballa amb una col·lecció orfe de dades de la que es coneix el seu origen (Unitat d'Anatomia i Embriologia Humana de la Facultat de Medicina) i finalitat (material de suport a la docència) però no la seva organització original. A això cal afegir els problemes derivats de la identificació de les imatges ja que una imatge no s'explica per ella mateixa sense text que l'acompanyi.

La **classificació** de plaques s'ha fet sota grans categories de grups temàtics que responen a parts i/o regions del cos humà segons l'anatomia topogràfica o aparells i sistemes, per exemple:

Aparell digestiu
Aparell genitourinari
Aparell locomotor
Aparell respiratori
Crani
Embriologia
Histologia

Òrgans sensorials
Sistema cardiovascular
Sistema limfàtic
Sistema nerviós
Tòrax
Tronc (Anatomia)

Per a la **indexació** s'han utilitzat els descriptors del [Thesaurus UB](#) i quan ha estat necessari per a la especificitat del fons descriptors lliures.

7. Ubicació

La Col·lecció està ubicada al CRAI Biblioteca de Medicina, al fons Antic. Les plaques estan guardades en 17 caixes, segons l'ordre numèric d'entrada a l'inventari i distribuïdes segons les mides:

- 14 caixes de 30 cm x 11 cm x 11 cm amb les plaques de 8,50 x 10 cm
- 3 caixes de 13 cm x 15 cm x 12 cm amb les plaques de 9 x 12 cm

8. Suports

La Col·lecció està formada per:

- 827 diapositives de vidre
- 728 positius ; format: 8,5 x 10 cm (541 blanc i negre i 187 acolorides a mà)
- 99 negatius ; format: 9 x 12 cm (blanc i negre)